

Το Νιμπάνα
(*Nibbāna* ή *Nirvāna*)

Bhikkhu Ñāṇadassana

ඉන්ද්‍රිය ඵල ඵලඉන්

TO NIMITTANA
(NIBBĀNA ṁ NIRVĀNA)

ඉන්ද්‍රිය ඵල ඵලඉන්

නම

ඉන්ද්‍රිය ඵල ඵලඉන්

Νιμπάνα (Pāli: *nibbāna*, Sanskrit: *nirvāna*) είναι η υπέρτατη μακαριότητα και ευδαιμονία κατά τον Βουδισμό, ως αποτέλεσμα αυτοσυγκέντρωσης και διορατικής γνώσης· μια ιδεώδης κατάσταση ισορροπίας που υπερβαίνει τον επώδυνο κύκλο της επαναγέννησης, σηματοδοτώντας τη σωτηριολογική απελευθέρωση από τη *saṃsāra*, τον κύκλο της γέννησης και του θανάτου.

Αποτελεί τον υψηλότερο και απώτερο στόχο όλων των βουδιστικών προσδοκιών, δηλαδή την απόλυτη εξαφάνιση του πάθους, του μίσους και της αυταπάτης, και κατά συνέπεια την τελική και απόλυτη απελευθέρωση από κάθε μελλοντική γέννηση που φέρνει το γήρας, την ασθένεια και τον θάνατο και όλα τα δεινά, την δυστυχία, την ταλαιπωρία και τον πόνο σε όλες τις μορφές της ύπαρξης—της ανθρώπινης, της μη ανθρώπινης και της θεϊκής. Έτσι λέγεται στις Ομιλίες του Βούδα:

«Η εξάλειψη του πάθους (*rāga*-), η εξάλειψη του μίσους (*dosa*-), η εξάλειψη της αυταπάτης (*moḥa-khayo*): αυτό ονομάζεται Νιμπάνα».¹

«Αυτό είναι γαλήνιο, αυτό είναι εξάισιο: ο πλήρης κατευνασμός όλων των διαδικασιών (*saṅkhāra*), η εγκατάλειψη όλων των προσκολλήσεων (*upadhi*), η εξάλειψη της επιθυμίας (*taṇhā-kkayo*), το μη πάθος (*virāgo*), η κατάπαυση [του πόνου] (*nirodha*), το Νιμπάνα».²

Στην ερώτηση το πώς το Νιμπάνα είναι άμεσα ορατό, η απάντηση του Βούδα είναι:

«Κάποιος κατεχόμενος από το πάθος ή το μίσος ή την αυταπάτη σκέφτεται για τη δική του οδύνη, για την οδύνη των άλλων, ή για την οδύνη και των δύο, και βιώνει ψυχικό πόνο και σπαραγμό. Αλλά όταν εγκαταλειφθεί το πάθος, το μίσος

---

¹ SN *Nibbāna-pañhā-suttaṃ*, It *Nibbāna-dhātu-suttaṃ*.

² AN 3, *Ānanda-suttaṃ*.

και η αυταπάτη, δεν σκέφτεται για τη δική του οδύνη, για την οδύνη των άλλων, ή για την οδύνη και των δύο και δεν βιώνει ψυχικό πόνο και σπαραγμό. Με αυτόν τον τρόπο το Νιμπάνα είναι άμεσα ορατό».³

Ο υπαρξιακός πόνος και η κατάπαυση του πόνου είναι δύο κεντρικά και επείγοντα θέματα στην Διδασκαλία του Βούδα. Όπως λέει ο ίδιος: «Αυτό που διδάσκω είναι ο πόνος (*dukkha*) και η κατάπαυση του πόνου (*dukkhassa ca nirodham*)».⁴ Επομένως, η Διδασκαλία του επικεντρώνεται σε δύο κεντροβαρή ζητήματα της ανθρώπινης ύπαρξης:

1. στον πόνο, στην ταλαιπωρία, στα βάσανα, στη λύπη, τη θλίψη, τη κατάθλιψη, κλπ. και
2. στην απόλυτη ελευθερία, στη λύτρωση απ' αυτά.

Το κεντρικό πρόβλημα του πόνου το εξηγεί ο Βούδας στην Πρώτη Ευγενή Αλήθεια που δίδαξε. Ωστόσο, η αλήθεια του πόνου δεν είναι η τελευταία λέξη στη διδασκαλία του. Είναι μόνο το σημείο εκκίνησης. Ο Βούδας ξεκινά με την εξήγηση για τον πόνο, διότι η διδασκαλία του έχει σχεδιαστεί για ένα συγκεκριμένο σκοπό: έχει σχεδιαστεί για να οδηγήσει στην απελευθέρωση από τον πόνο και την πραγματοποίηση του Νιμπάνα, που όπως λέει «είναι η υπέρτατη ευδαιμονία» (*Nibbānaṃ paramaṃ sukhaṃ*).⁵ Για να γίνει αυτό, πρέπει να μας δώσει έναν λόγο για να επιδιώξουμε την απελευθέρωση.

Εάν ένας άνθρωπος δεν ξέρει ότι το σπίτι του βρίσκεται σε φωτιά, ζει εκεί απολαμβάνοντας τον εαυτό του, παίζοντας και γελώντας. Για να βγει έξω, πρέπει πρώτα να καταλάβει ότι το σπίτι του έχει πάρει φωτιά.

---

³ AN 3, *Nibbutasuttaṃ*.

⁴ MN 22, *Alagaddūpamasuttaṃ*.

⁵ Dh 204

Με τον ίδιο τρόπο ο Βούδας ανακοινώνει ότι οι ζωές μας φλέγονται από το γήρας, την ασθένεια και τον θάνατο. Ο νους μας φλέγεται από την απληστία, το πάθος, το μίσος και την αυταπάτη. Μόνο όταν συνειδητοποιήσουμε τον κίνδυνο, είμαστε έτοιμοι να αναζητήσουμε έναν τρόπο απελευθέρωσης.

Τα Δύο Είδη Αναζήτησης

Σύμφωνα με τον Βούδα υπάρχουν αυτά τα δύο είδη αναζήτησης: η ευγενής αναζήτηση, και η αγενής αναζήτηση.

Και ποια είναι η αγενής αναζήτηση; Εδώ, κάποιος έχοντας ο ίδιος τη φύση της γέννησης, αναζητά ότι επίσης έχει τη φύση της γέννησης. Έχοντας ο ίδιος τη φύση της γήρανσης, της ασθένειας, του θανάτου, της θλίψης και των νοητικών μολύνσεων, αναζητά ότι επίσης έχει τη φύση της γήρανσης, της ασθένειας, του θανάτου, της θλίψης και των νοητικών μολύνσεων. Αυτή είναι η αγενής αναζήτηση που οδηγεί στον υπαρξιακό πόνο.

Και ποια είναι η ευγενής αναζήτηση; Εδώ, κάποιος έχοντας ο ίδιος τη φύση της γέννησης, κατανοεί τον κίνδυνο σε ότι έχει τη φύση της γέννησης και αναζητά το αγέννητο, την υπέρτατη ασφάλεια από τα δεσμά, το Νιμπάνα. Έχοντας ο ίδιος τη φύση της γήρανσης, της ασθένειας, του θανάτου, της θλίψης, και των νοητικών μολύνσεων, κατανοεί τον κίνδυνο σ' αυτά και αναζητά το άφθαρτο και το αγέραστο, το ανόσητο, το αθάνατο, το χωρίς θλίψη, το αμόλυντο, την υπέρτατη ασφάλεια από τα δεσμά, το Νιμπάνα. Αυτή είναι η ευγενής αναζήτηση που οδηγεί στην απελευθέρωση από τον υπαρξιακό πόνο.⁶

Στη Δεύτερη Ευγενή Αλήθεια ο Βούδας επισημαίνει ότι η κύρια αιτία του υπαρξιακού πόνου είναι το πάθος ή η επιθυμία για

---

⁶ MN 26, *Ariyapariyesanā-suttaṃ*.

έναν κόσμο με ορατά αντικείμενα, ήχους, μυρωδιές, γεύσεις, αφές και ιδέες, που οδηγεί στην επαναγέννηση (*ponobhavikā*).

Δεδομένου ότι η αιτία του πόνου είναι η επιθυμία, το κλειδί για την επίτευξη του τέλους του πόνου είναι η εξάλειψη της επιθυμίας. Επομένως, ο Βούδας εξηγεί την Τρίτη Ευγενή Αλήθεια ως την εξάλειψη της επιθυμίας έτσι:

«Και ποια είναι η ευγενής αλήθεια της κατάπαυσης του πόνου; Είναι το πλήρες μη πάθος (*virāga*) και η κατάπαυση αυτής της ίδιας της επιθυμίας (*taḥhā*), η εγκατάλειψη και η παραίτησή της, η απελευθέρωση και η απεξάρτηση απ' αυτήν».⁷

Αυτό το πλήρες μη πάθος και η κατάπαυση της επιθυμίας επιφέρει την κατάσταση της τέλει ειρήνης και ευδαιμονίας, την ανεξάρτητη κατάσταση που κάποιος μπορεί να βιώσει ενόσω είναι ζωντανός μέσω της κατάσβεσης των φλογών του πάθους, του μίσους και της αυταπάτης, που είναι το Νιμπάνα. Συνεπώς λέει ο Βούδας: «Η ολόκληρη εξάλειψη της επιθυμίας, το πλήρες μη πάθος και η κατάπαυση της είναι το Νιμπάνα».⁸ Και η ειρηνική κατάσταση ενός τέλεια απελευθερωμένου (*vimutta*) νου από την επιθυμία περιγράφεται ως εξής:

«Όπως ακριβώς ένας συμπαγής βράχος
Δεν ταρασσεται από τον άνεμο,
Έτσι ορατές μορφές και γεύσεις,
Ήχοι, οσμές και οι επαφές όλες,
Τα επιθυμητά ή τα ανεπιθύμητα,
Δεν ταρασσουν τον ακλόνητο
Και απελευθερωμένο νου».⁹

Η πρακτική για να φτάσει κάποιος στην απελευθέρωση και στην κατάπαυση του πόνου εκφράζεται από τον Βούδα στην

---

⁷ DN *Mahāsatiṭṭhāna-suttaṃ*.

⁸ Ud 3:10, *Loka-suttaṃ*.

⁹ AN *Soṇa-suttaṃ*.

Τέταρτη Ευγενή Αλήθεια που είναι η πρακτική της Ευγενούς Οκταμελούς Οδού, το ύψιστο αγαθό της οποίας είναι το Νιμπάνα. Όπως λέει ο ίδιος:

«Αυτή είναι η μέση οδός, η Ευγενής Οκταμελής Οδός που δίνει όραση, δίνει γνώση και οδηγεί στην ειρήνη, στη φώτιση, στο Νιμπάνα».¹⁰

Η Ευγενής Οκταμελής Οδός, όπως προαναφέρθηκε, είναι:

1. η ορθή νόηση, 2. ο ορθός λογισμός, 3. ο ορθός λόγος 4. η ορθή πράξη, 5. ο ορθός βιοπορισμός, 6. η ορθή προσπάθεια, 7. η ορθή μνήμη, και 8. η ορθή αυτοσυγκέντρωση

Ετυμολογία

Ετυμολογικά, η λέξη Νιμπάνα (*Nibbāna*) προέρχεται από το ρήμα *nibbāti* που κυριολεκτικά σημαίνει «κατασβήνω». Σηματοδοτεί την κατάσβεση των «φωτιών» του πάθους (*rāgaggi*), του μίσους (*dosaggi*), και της αυταπάτης (*mohaggi*). Όταν οι φωτιές αυτές κατασβηθούν χωρίς πλέον καύσιμα, επιτυγχάνει κανείς το Νιμπάνα και την απελευθέρωση από τον κύκλο της επαναγέννησης (*saṃsāra*).¹¹

Μια άλλη ετυμολογία του Νιμπάνα που οι Pāli σχολιαστές προτιμούν είναι η «άρνηση ή η αποχώρηση (*nikkhantatta*) από την εμπλοκή της επιθυμίας (*vāna*)». Εδώ *vāna* είναι μια συνώνυμη λέξη της *taṇhā* (επιθυμίας) (KhA 151, 152), και *nibbāna* προέρχεται από το *ni* + *vāna* (μη + επιθυμία), που συνδυαστικά γίνεται *ni-bbāna*. Επομένως, ενόσω κάποιος είναι εμπλεκόμενος με την επιθυμία, παραμένει δεσμευμένος στη *saṃsāra*, στον κύκλο της γέννησης και του θανάτου, αλλά όταν έχει εξαφανιστεί όλη η

---

¹⁰ SN *Dhammacakkappavattana-suttaṃ*.

¹¹ It *Aggi-suttaṃ*.

επιθυμία, επιτυγχάνει το Νιμπάνα, την απελευθέρωση από τον κύκλο της γέννησης και του θανάτου. Συνεπώς λέει ο Βούδας:

«Αυτό είναι γαλήνιο, αυτό είναι εξάισιο: ... η εξάλειψη της επιθυμίας (*taṇhā-kkhaṇo*), ... το Νιμπάνα».¹²

«Η εξάλειψη της επιθυμίας (*taṇhā-kkhaṇo*), είναι το Νιμπάνα».¹³

Εννοιολογικός Προσδιορισμός

Καμία έννοια στη διδασκαλία του Βούδα δεν έχει αποδειχθεί τόσο δυσκολονόητη στον εννοιολογικό της προσδιορισμό όπως εκείνη η κατάσταση που επέρχεται όταν έχει πλήρως εξλειφθεί η επιθυμία και το πάθος, που ονομάζεται Νιμπάνα.

Κατά κάποιον τρόπο, μια τέτοια απροσδιοριστία είναι απλώς αναμενόμενη, δεδομένου ότι ο Βούδας περιγράφει το Νιμπάνα ακριβώς ως «ειρηνικό και εξυψωμένο, ανεπίτευκτο με την απλή λογική, βαθυστόχαστο, δύσκολο να ειδωθεί και δύσκολο να κατανηθεί από ανθρώπους που απολαμβάνουν την προσκόλλησή, που ζουν με πάθος και μίσος, τυλιγμένοι στο σκοτάδι».¹⁴

Ωστόσο, στο ίδιο αυτό εδάφιο ο Βούδας λέει επίσης ότι το Νιμπάνα μπορεί να βιωθεί από τους σοφούς και στις Ομιλίες του δίνει αρκετές ενδείξεις της φύσης του Νιμπάνα για να αποδώσει την ιδέα της ωφελιμότητάς του.

Οι περιγραφές και οι έπαινοι του Βούδα για το Νιμπάνα είναι πολλαπλοί και μπορούμε επίσης να αναφέρουμε εδώ τα λόγια του Rh. Davids που λέει: «Κάποιος μπορεί να γεμίσει στήλες με τους επαίνους για το Νιμπάνα, πολλοί από τους οποίους είναι μεταξύ των πιο όμορφων εδαφίων στην ποίηση και πεζογρα-

---

¹² AN 3, *Ānanda-suttaṃ*.

¹³ SN *Satta-suttaṃ*.

¹⁴ MN 26, *Ariyapariyesanā-suttaṃ*.

φία της γλώσσας Pāli, που μιλούν με μεγαλοπρέπεια για αυτή την κατάσταση του νου που έχει επιτύχει το Νιμπάνα, την κατάσταση του ανθρώπου που έγινε τέλειος σύμφωνα με την βουδιστική πίστη. Πολλά είναι τα προσφιλή ονόματα, τα ποιητικά επίθετα που απονέμονται στο Νιμπάνα, και καθένα από αυτά—επειδή δεν είναι συνώνυμα—τονίζουν τη μία ή την άλλη όψη αυτής της πολυσύνθετης έννοιας».¹⁵

Μερικά από τα ονόματα και τα επίθετα είναι:

«η άλλη όχθη (*pāraṃ*), η ελευθερία (*mutti*) το άσυλο (*tāṇa*), το υπέρτατα ασφαλές από δεσμούς (*anuttaraṃ yogakkhemaṃ*), το καταφύγιο (*saraṇa*), το ύψιστο αγαθό (*parāyana*), το ασφαλές (*khema*), το χωρίς κίνδυνο (*anādīna*), το βαθυστόχαστο (*nīruṇa*), το υπέροχο (*paṇīta*), το αίσιο (*siva*), το θαυμάσιο (*acchariya*), το γαλήνιο (*santa*), το αγνό (*suddhi*), το αμόλυντο (*asaṃkiliṭṭha*), το αληθινό (*sacca*), το άφθαρτο (*ajara*), το ανόσητο (*anītika*), το ανώδυνο (*abyārajjha*), το χωρίς θλίψη (*asoka*), το αμετάβλητο (*dhuvā*), το μη αποσυνθεμένο (*apalokita*), το αγέραστο (*ajajjara*), το αθάνατο (*amata*), η διακοπή του γύρου της επαναγέννησης (*vaṭṭūpaccheda*), το αδιάφθορο (*anāsava*), το μη συνθηκοκρατημένο (*asaṅkhata*)».

Η εξέχουσα πραγματικότητα του Νιμπάνα επιβεβαιώνεται από τον Βούδα όταν το αποκαλεί ως το υπέρτατο θεμέλιο της σοφίας και της αλήθειας (*parama paññā/sacca adhiṭṭhāna*), που η φύση του είναι πραγματική και που κατατάσσεται ως η ανώτατη ευγενική αλήθεια (*paramaṃ ariyasaccam*) η οποία εμπεριέχει τη γνώση για την εξάλειψη όλου του πόνου και της ταλαιπωρίας.¹⁶

Οι Ομιλίες του Βούδα προσφέρουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για την απαλλαγή από τη γνώμη ορισμένων ερμηνευτών

---

¹⁵ Rh. Davids, *Early Buddhism*, pp. 72, 73.

¹⁶ MN 140, *Dhātuvibhaṅga-suttam*.

ότι το Νιμπάνα, αυτό καθ' αυτό, είναι η πλήρης εκμηδένιση. Ακόμη και η πιο εξελιγμένη άποψη ότι το Νιμπάνα, αυτό καθ' αυτό, είναι απλώς η εξάλειψη των νοητικών παθών και μολύνσεων δεν μπορεί να σταθεί σε μια προσεκτική εξέταση.

Προφανώς το πιο συναρπαστικό επιχείρημα ενάντια σε αυτή την άποψη είναι η πολύ γνωστή δήλωση του Βούδα σε σχέση με το Νιμπάνα ότι, «Αληθώς, υπάρχει ένα αγέννητο (*ajāta*), αποϊήτο (*abhūta*), αδημιούργητο (*akata*), και μη συνθηκοκρατημένο (*asaṅkha*)», η ύπαρξη του οποίου καθιστά δυνατή τη διαφυγή από τον κόσμο του γεννημένου, του ποιημένου, του δημιουργημένου, του συνθηκοκρατημένου». ¹⁷ Σε μια άλλη Ομιλία του ο Βούδας χαρακτηρίζει το Νιμπάνα με παρόμοιους τρόπους. Είναι «το αγέννητο (*ajāta*), το άφθαρτο (*ajara*), το υγιέστατο (*abyādhi*), το αθάνατο (*amata*), το μη θλιβερό (*asoka*), το αμόλυντο (*asamkiliṭṭha*), το υπέρτατα ασφαλές από δεσμούς», το οποίο ο Βούδας επέτυχε την ημέρα της Φώτισής του. ¹⁸

Επομένως, εδώ πρέπει να κάνουμε μια διάκριση μεταξύ του ίδιου του Νιμπάνα, αυτό καθ' αυτό, και της επίτευξης του Νιμπάνα. Με την πρακτική της Ευγενούς Οκταμελούς Οδού, και ιδιαίτερα με τον διορατικό διαλογισμό (*vipassanā*) που είναι μέρος της Οδού, κάποιος επιτυγχάνει την εξάλειψη των νοητικών παθών και την εξάγνιση του νου του. Αυτός όμως δεν κάνει το Νιμπάνα να υπάρχει ή να εκμηδενιστεί, αλλά ανακαλύπτει κάτι που ήδη υπάρχει, με την έννοια της παύσης των παθών, μέσω της εξάγνισης του νου του. Διότι μόνο ένας εξαγνισμένος νους, ένας νους χωρίς προσκολλήσεις μπορεί να δει το Νιμπάνα. Γι' αυτό, όπως προαναφέρθηκε, λέει ο Βούδας: «Αληθώς, υπάρχει ένα αγέννητο, αποϊήτο, αδημιούργητο, και μη συνθηκοκρατη-

---

¹⁷ Ud 8: 3, *Tatiya-nibbāna-paṭisaṃyutta-suttaṃ*.

¹⁸ MN 26, *Ariyapariyesanā-suttaṃ*.

μένο».¹⁹ Αυτό το περιγράφει και ως μια σφαίρα (*āyatana*) τελείως διαφορετική από οτιδήποτε άλλο, λέγοντας:

«Υπάρχει αυτή η σφαίρα (*āyatana*) όπου δεν βρίσκεται το στερεό στοιχείο (*pathavi*), το υγρό (*āpo*), το θερμό (*tejo*), το αέριο (*nāgo*), δεν βρίσκεται η σφαίρα του άπειρου χώρου, η σφαίρα της άπειρης συνείδησης, η σφαίρα της μηδαμινότητας, η σφαίρα της ούτε αντίληψης ούτε της μη αντίληψης, ούτε αυτός ο κόσμος, ούτε ο άλλος κόσμος, ούτε η σελήνη ούτε ο ήλιος. Εκεί λέω ότι δεν υπάρχει ερχομός, πηγαιμός, στατικότητα, θάνατος, ή επαναγέννηση· είναι χωρίς στήριγμα, χωρίς κίνηση, χωρίς αντικείμενο. Ακριβώς αυτό είναι το τέλος της (υπαρξιακής) ταλαιπωρίας και του πόνου».²⁰

Έτσι το Νιμπάνα, ενώ αυτό καθαυτό δεν έχει αντικείμενο (*anārammaṇa*), παρουσιάζεται όμως ως αντικείμενο σε έναν εξαγνισμένο νου, το οποίο δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό από κάποιον που απολαμβάνει την προσκόλληση και ζει με πάθος, μίσος και αυταπάτη. Μπορεί όμως να ειπωθεί μέσω του διορατικού διαλογισμού (*vipassanā*), με το να καταλάβει κάποιος πως, «Ο,τιδήποτε υπάρχει μέσα στα υλικά και νοητικά φαινόμενα—όπως το υλικό σώμα, το αίσθημα, η αντίληψη, οι νοητικές λειτουργίες και η συνείδηση—είναι παροδικό, ταλαιπωρία και μη εαυτός»,²¹ εγκαταλείποντας την προσκόλληση (*upādāna*) σε αυτά.

Τότε μπορεί να καταλάβει ότι, «Πράγματι, εδώ και πολύ καιρό έχω εξαπατηθεί από αυτόν τον νου. Γιατί όταν προσκολλιόμουν, προσκολλιόμουν μόνο στο υλικό σώμα, προσκολλιόμουν μόνο στο αίσθημα, προσκολλιόμουν μόνο στην αντίληψη, προσκολλιόμουν μόνο στις νοητικές λειτουργίες, προσκολλιόμουν μόνο στη συνείδηση. Εξαιτίας της προσκόλλησής μου, επέρχεται

---

¹⁹ Ud 8: 3, *Tatiya-nibbāna-paṭisaṃyutta-suttaṃ*.

²⁰ Ud 8: 1, *Paṭhama-nibbāna-paṭisaṃyutta-suttaṃ*.

²¹ MN 64, *Mahāmālunkya-suttaṃ*.

το γίνεσθαι των καρμικών πράξεων. Εξαιτίας του γίνεσθαι των καρμικών πράξεων, επέρχεται η γέννηση. Εξαιτίας της γέννησης επέρχεται το γήρας και ο θάνατος, η λύπη, ο θρήνος, το άλγος, η θλίψη, και το άγχος. Αυτή είναι η προέλευση του συνόλου του πόνου και της ταλαιπωρίας».²²

Και όταν εξασκηθεί σύμφωνα με την κατάλληλη πρακτική, θα γνωρίζει και θα δει ότι, «Με την κατάπαυση της προσκόλλησής μου στα υλικά και νοητικά φαινόμενα επέρχεται η κατάπαυση του γίνεσθαι των καρμικών πράξεων. Με την κατάπαυση του γίνεσθαι των καρμικών πράξεων, επέρχεται η κατάπαυση της γέννησης. Με την κατάπαυση της γέννησης, επέρχεται η κατάπαυση του γήρατος και του θανάτου, της λύπης, του θρήνου, του άλγους, της θλίψης, και του άγχους. Αυτή είναι η κατάπαυση του συνόλου του πόνου και της ταλαιπωρίας».²³

Τότε στρέφει τον νου του μακριά από τα υλικά και νοητικά φαινόμενα και τον κατευθύνει προς το αθάνατο στοιχείο (*amata-dhātu*) του Νιμπάνα έτσι: «Αυτό είναι γαλήνιο, αυτό είναι εξάισιο: ο πλήρης κατευνασμός όλων των διαδικασιών, η εγκατάλειψη όλων των προσκολλήσεων, η εξάλειψη της επιθυμίας, το μη πάθος, η κατάπαυση [του πόνου], το Νιμπάνα. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να δει το Νιμπάνα, και αν παραμείνει σε αυτό ως αντικείμενο (*tattha t̥hito*), επιτυγχάνει την εξάλειψη των νοητικών διαφθορών (*āsava*)».²⁴

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι όταν το Νιμπάνα ονομάζεται η εξάλειψη των νοητικών διαφθορών (του πάθους, της επιθυμίας, του μίσους και της αυταπάτης, κλπ.), αυτό απαιτεί ερμηνεία. Το ίδιο το Νιμπάνα ως υπαρκτό είναι, όπως προαναφέρθηκε, το αγέννητο, αποίητο, αδημιούργητο και μη συνθηκοκρατημένο.²⁵ Είναι όμως εξαιτίας του Νιμπάνα (*taṃ āgamma*) ως αντικείμενο

---

²² MN 75, *Māganḍiya-suttaṃ*.

²³ MN 75, *Māganḍiya-suttaṃ*.

²⁴ MN 64, *Mahāmālunkya-suttaṃ*.

²⁵ Ud 8: 3, *Tatiya-nibbāna-paṭisaṃyutta-suttaṃ*.

(*ārammaṇa*), που βλέποντάς το συμβαίνουν: (α) η πλήρης εξάλειψη των νοητικών διαφθορών και (β) η απελευθέρωση από την συνθηκοκρατημένη ύπαρξη. Το ίδιο το Νιμπάνα όμως δεν μπορεί να υποβιβαστεί σε αυτά τα δύο γεγονότα, τα οποία είναι στην πραγματικότητα συνθηκοκρατημένα και συμβαίνουν χρονικά.

Το Νιμπάνα ως το Μη Συνθηκοκρατημένο Φαινόμενο

Ένα συνθηκοκρατημένο φαινόμενο είναι αυτό που εξαρτάται από συνθήκες και αιτίες για την ύπαρξή του και ο Βούδας έχει σαφέστατα εξηγήσει την κυριότερη διαφορά μεταξύ των συνθηκοκρατημένων φαινομένων, που περιλαμβάνουν όλα τα υλικά και νοητικά ή αλλιώς πνευματικά φαινόμενα και του μη συνθηκοκρατημένου φαινομένου, που είναι το Νιμπάνα, περιγράφοντας τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά τους. Έτσι για τα χαρακτηριστικά των συνθηκοκρατημένων φαινομένων λέει:

«Υπάρχουν αυτά τα τρία χαρακτηριστικά που καθορίζουν ένα συνθηκοκρατημένο φαινόμενο (*saṅkhata-lakkhaṇa*):

- (1) Η έγερση μπορεί να ειδωθεί (*uppādo paññāyati*),
- (2) η παρακμή μπορεί να ειδωθεί (*vayo paññāyati*), και
- (3) η μεταβολή κατά τη διάρκεια μπορεί να ειδωθεί (*thitassa aññathattam paññāyati*)».²⁶

Η φύση του συνθηκοκρατημένου φαινομένου επομένως είναι ότι αποτελείται από συνθήκες, εξαρτάται από συνθήκες και παράγεται από ένα συνδυασμό αιτιών και συνθηκών που είναι παροδικός και μεταβλητός, δηλαδή εγείρεται και παρακμάζει.

²⁶ AN *Saṅkhatalakkhaṇa-suttaṃ*.

Η έγερση και η παρακμή είναι το χαρακτηριστικό ενός φαινομένου που είναι παροδικό, προσωρινό, σύντομο, πρόσκαιρο, στιγμιαίο, φευγαλέο, περαστικό, ασταθές και όχι μόνιμο. Και αυτό το χαρακτηριστικό επικρατεί και είναι πανταχού παρόν σε όλα τα υλικά και νοητικά φαινόμενα.

Η έγερση και η παρακμή ενός φαινομένου δεν είναι τυχαία. Προξενείται λόγω αιτιών και συνθηκών και παρακμάζει λόγω αιτιών και συνθηκών. Είναι βασικά το χαρακτηριστικό των συνθηκοκρατημένου φαινομένων. Έτσι, στην υπέρτατη πραγματικότητα (*paramattha-sacca*) υπάρχουν μόνο διαδικασίες φυσικών και νοητικών ή πνευματικών φαινομένων που συνεχώς εγείρονται και παρακμάζουν σύμφωνα με αιτίες και συνθήκες (*hetu-paccaya*) που και οι ίδιες με την σειρά τους είναι παροδικές.

Όλα τα φαινόμενα στον υλικό, φυσικό και πνευματικό κόσμο και γενικά σε ολόκληρο το σύμπαν, αποτελούνται, συγκροτούνται, διαμορφώνονται, σχηματίζονται, πλάθονται, παράγονται και δημιουργούνται από έναν συνδυασμό αιτιών και συνθηκών. Δεν είναι απόλυτα, αυθύπαρκτα, αμετάβλητα, ανεξάρτητα, άνευ σχέσεως με άλλα πράγματα. Εξαρτώνται και αλληλεξαρτώνται από συνθήκες. Ωστόσο και οι συνθήκες με τη σειρά τους συνεχώς εγείρονται και παρακμάζουν σύμφωνα με άλλες συνθήκες και αιτίες. Έτσι η έγερση και η παρακμή αποκαλύπτει τη φύση των συνθηκών που τις κάνει να είναι παροδικές, προσωρινές, σύντομες, πρόσκαιρες, στιγμιαίες, φευγαλέες, περαστικές, ασταθείς, όχι μόνιμες. Γι' αυτό λέγονται συνθηκοκρατημένα φαινόμενα.

Αυτά τα φαινόμενα είναι ταξινομημένα στον Βουδισμό ως τα πέντε συναθροίσματα της ύπαρξης, δηλαδή, το συνάθροισμα του υλικού σώματος, του αισθήματος, της αντίληψης, των νοητικών λειτουργιών, και της συνείδησης.

Αντιθέτως, το μη συνθηκοκρατημένο φαινόμενο έχει άλλα χαρακτηριστικά. Έτσι λέει ο Βούδας:

«Υπάρχουν αυτά τα τρία χαρακτηριστικά που καθορίζουν το μη συνθηκοκρατημένο φαινόμενο (*asañkhata-lakkhaṇa*):

- (1) Η έγερση δεν μπορεί να ειδωθεί (*na uppādo paññāyati*),
- (2) η παρακμή δεν μπορεί να ειδωθεί (*na vayo paññāyati*), και
- (3) η μεταβολή κατά τη διάρκεια δεν μπορεί να ειδωθεί (*na thitassa aññathattaṃ paññāyati*).²⁷

~~Έγερση~~ ~~Διάρκεια~~ ~~Παρακμή~~ = Πάυση

Η φύση του μη συνθηκοκρατημένου φαινομένου επομένως είναι ότι δεν αποτελείται από συνθήκες, δεν εξαρτάται από συνθήκες και δεν παράγεται από έναν συνδυασμό αιτιών και συνθηκών. Είναι η κατάπαυση όλων των διαδικασιών και δραστηριοτήτων που ο Βούδας περιγράφει ως: «το γαλήνιο, το εξάισιο, ο πλήρης κατευνασμός όλων των διαδικασιών (*sañkhāra*), η εγκατάλειψη όλων των προσκολλήσεων (*upadhi*), η εξάλειψη της επιθυμίας, το μη πάθος, η κατάπαυση (*nirodha*), το Νιμπάνα».²⁸

Ως το μη συνθηκοκρατημένο φαινόμενο, το Νιμπάνα, μπορεί να συνειδητοποιηθεί με τη συνείδηση ή τον νου, ο οποίος, με την εξάσκηση του διορατικού διαλογισμού, εγκαταλείπει το συνθηκοκρατημένο στοιχείο και παίρνει ως αντικείμενο του το μη συνθηκοκρατημένο στοιχείο του Νιμπάνα. Κάποιος που ασκείται σωστά μπορεί να δει το Νιμπάνα με έναν νου εξαγνισμένο, εξευγενισμένο, ισορροπημένο και ανεμπόδιστο από κοσμικές επιθυμίες. Γι' αυτό δήλωσε ο Βούδας μετά τη Φώτισή του:

²⁷ AN *Asañkhatalakkhaṇa-suttaṃ*.

²⁸ AN *Ānanda-suttaṃ*.

«Ο νους έχει επιτύχει το μη συνθηκοκρατημένο. Κατορθώθηκε η εξάλειψη της επιθυμίας».²⁹

Έχει πει επίσης:

«Όταν η συνείδηση δεν είναι εγκατεστημένη στα πέντε συναθροίσματα της ύπαρξης, τότε δεν αναπαράγεται και είναι τότε που απελευθερώνεται. Με την απελευθέρωση γίνεται ευσταθής. Με την ευστάθεια είναι εν ειρήνη. Όντας εν ειρήνη, δεν ταράζεται. Και όντας ατάραχη, φθάνει στο Νιμπάνα».³⁰

Η Ευθεία Οδός στο Νιμπάνα

Η ευθεία οδός (*ekāyano maggo*) στο Νιμπάνα είναι ο διορατικός διαλογισμός (*vipassanā*) που είναι μέρος της Ευγενούς Οκταμελούς Οδού ως «Ορθή Μνήμη» και ως «Ορθή Νόηση». Αυτό επισημαίνεται στην πολύ σημαντική Ομιλία του Βούδα «Περί της Εφαρμογής της Μνήμης» (*Satipaṭṭhana-sutta*), που ονομάζεται η «Καρδιά του Βουδιστικού Διαλογισμού».

Είναι εδώ που ο Βούδας ρητά και κατηγορηματικά δηλώνει ότι:

«Αυτή είναι η ευθεία οδός

- για την εξάγνιση (*visuddhi*) των όντων,
- για την υπερνίκηση της λύπης και του θρήνου,
- για την εξαφάνιση του πόνου και της θλίψης,
- για την επίτευξη της πραγματικής μεθόδου και
- για την πραγματοποίηση του Νιμπάνα—
δηλαδή, οι τέσσερις εφαρμογές της μνήμης (*cattāro satipaṭṭhāna*)».

Οι τέσσερις εφαρμογές της μνήμης είναι η δια της μνήμης και επίγνωσης μεθοδική παρατήρηση (α) του υλικού σώματος, (β) του αισθήματος, (γ) της σκέψης και (δ) των νοητικών αντικεί-

---

²⁹ Dh 154.

³⁰ SN *Uppaya-suttam*.

μενων με τον τρόπο του διορατικού διαλογισμού. Η θεμελιώδης αρχή του διορατικού διαλογισμού είναι η παρατήρηση της έγερσης (*samudaya*) και της παρακμής (*vaya*) κάθε υλικού και νοητικού ή πνευματικού φαινομένου. Αυτή η αρχή αναφέρεται συνεχώς και αδιάκοπα στην *Satipatthāna Sutta* ως «η παρατήρηση της φύσης της έγερσης και της παρακμής» (*samudaya-dhamma/vaya-dhamma-anupassana*) για κάθε υλικό και πνευματικό αντικείμενο παρατήρησης.

Με την συνεχή παρατήρηση, εγκαθίσταται στον διαλογιστή η μνήμη και η γνώση ότι «υπάρχουν μόνο διαδικασίες υλικών και νοητικών φαινομένων που συνεχώς εγείρονται και παρακμάζουν σύμφωνα με αιτίες και συνθήκες· όχι ένα ον, όχι ένα άτομο, όχι γυναίκα, όχι άνδρας, όχι εαυτός, όχι κάτι που ανήκει σ' έναν εαυτό, όχι εγώ και όχι δικό μου, όχι κάποιος και όχι κάτι που ανήκει σε κάποιον». Αυτή η παρατήρηση οδηγεί έτσι στην κατανόηση των τριών κεντρικών χαρακτηριστικών της ύπαρξης:

A. Την παροδικότητα (*anicca*) των υλικών και νοητικών φαινομένων που έχουν την φύση της έγερσης και της παρακμής.

B. Την ταλαιπωρία, τον πόνο ή την οδύνη (*dukkha*) λόγω της καταπιεστικής φύσης όλων των υλικών και νοητικών φαινομένων που καταβάλλονται συνεχώς από την έγερση και την παρακμή, και γίνονται έτσι η βάση της ταλαιπωρίας, της οδύνης και του πόνου μέσα στον ασταθή κόσμο.

Γ. Τον μη-εαυτό, την μη-ψυχή, την μη εγωικότητα (*anattā*) που επισημαίνει ότι σε τελική ανάλυση δεν υπάρχει τίποτε αιώνιο ή αμετάβλητο στην ανθρώπινη φύση το οποίο μπορεί κανείς να αποκαλέσει «εαυτό», «ψυχή» ή «εγώ», και να αγκυροβολήσει μια σταθερή αίσθηση του «εγώ». Η όλη έννοια του «εγώ» είναι στην πραγματικότητα μια λανθασμένη ιδέα που προσπαθεί να εγκατασταθεί σε ένα ασταθές και προσωρινό συνάθροισμα υλικών και νοητικών στοιχείων. Είναι απλώς η τάση των ανθρω-

πων να προσωποποιούν υλικά και νοητικά φαινόμενα και να ταυτοποιούνται με αυτά, παρά να τα αναλύουν αντικειμενικά στα συστατικά τους στοιχεία και να τα κατανοούν.

Αυτή η κατανόηση των τριών υπαρξιακών χαρακτηριστικών συντελεί στο να αποβάλει την επιθυμία μέσα του για κάθε υλικό και νοητικό φαινόμενο, να παραμένει ανεξάρτητος (*anissito*) και να μην προσκολλάται σε τίποτε στον κόσμο (*na ca kiñci loke upādiyati*) ότι αυτό είναι ο εαυτός μου ή αυτό ανήκει στον εαυτό μου. Αποστασιοποιείται και δεν ταυτίζεται.

Τότε ο νους του στρέφεται μακριά από τα συνθηκοκρατημένα υλικά και νοητικά φαινόμενα και κατευθύνεται προς το μη συνθηκοκρατημένο και αθάνατο στοιχείο του Νιμπάνα έτσι: «Αυτό είναι γαλήνιο, αυτό είναι εξάισιο: ο πλήρης κατευνασμός όλων των διαδικασιών, η εγκατάλειψη όλων των προσκολλήσεων, η εξάλειψη της επιθυμίας, το μη πάθος, η κατάπαυση [του πόνου], το Νιμπάνα. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να δει το Νιμπάνα, και αν παραμένει σε αυτό ως αντικείμενο, επιτυγχάνει την εξάλειψη των νοητικών διαφθορών (*āsava*)».³¹

Επίτευξη του Εισερχόμενου Στο Ρεύμα (*Sotāpanna*)

Εκείνοι που έχουν δει για πρώτη φορά το Νιμπάνα και έχουν επιτύχει το πρώτο στάδιο της φώτισης, ονομάζονται «οι Εισερχόμενοι στο Ρεύμα» (*sotāpanna*). Είναι ακριβώς αυτοί που έχουν κατανοήσει αυτή τη θεμελιώδη αρχή:

«Ό,τι έχει την φύση της έγερσης, αυτό εξ' ολοκλήρου έχει και την φύση της παύσης, της παρακμής».

(*Yam kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhamman'ti.*)

---

³¹ MN 64.9, *Mahāmālunkya-suttaṃ*.

Αυτή η κατανόηση ονομάζεται: «ο Οφθαλμός ή η Ενόραση της Διδασκαλίας» (*Dhamma-cakkhu*), ο οποίος εγείρεται με την κατανόηση της παροδικής φύσης όλων των συνθηκοκρατημένων φαινομένων και με το να παίρνει ως αντικείμενό του την κατάπαυση τούτων, το μη συνθηκοκρατημένο Νιμπάνα.

Έτσι η κατανόηση ή η γνώση που βλέπει το Νιμπάνα, όταν το σκότος που αποκρύπτει τα τρία χαρακτηριστικά της ύπαρξης έχει εξαφανιστεί, είναι παρόμοια με κάποιον που βλέπει το διαυγές φεγγάρι στον ουρανό απελευθερωμένο από τα σύννεφα.

Αν ένας «εισερχόμενος στο ρεύμα» συνεχίσει τον διορατικό διαλογισμό του μπορεί να φτάσει στα άλλα τρία στάδια της φώτισης που είναι πιο έντονοι βαθμοί απορρόφησης στο Νιμπάνα. Αυτά τα στάδια είναι:

- η «Άπαξ Επιστροφή» (*Sakadāgāmi*), που σημαίνει ότι αν δεν επιτύχει το επόμενο στάδιο θα επιστρέψει σε επαναγέννηση μία ακόμη φορά (άπαξ) στον ανθρώπινο ή ηδονικό κόσμο. Σε αυτήν την περίπτωση ονομάζεται ο «Άπαξ Επιστρέφων».

- η «Μη Επιστροφή» (*Anāgāmi*), που σημαίνει ότι αν δεν επιτύχει το επόμενο στάδιο δεν θα επιστρέψει σε επαναγέννηση στον ανθρώπινο ή ηδονικό κόσμο αλλά θα επαναγεννηθεί στις «Αγνές Διαμονές» που βρίσκονται στο λεπτοφυές υλικό επίπεδο ύπαρξης. Σε αυτή την περίπτωση ονομάζεται ο «Μη Επιστρέφων».

- η «Αξιότητα» (*Arahatta*), που σημαίνει ότι αν επιτύχει αυτό το τελικό στάδιο δεν θα επαναγεννηθεί ποτέ. Σε αυτή την περίπτωση ονομάζεται «Άξιος» (*Arahant*). Είναι αυτός που έχει πλήρως εγκαταλείψει την επιθυμία και το πάθος, αποκόπτοντάς τα από τη ρίζα, ώστε πλέον να μην εγερθούν στο μέλλον. Έχει ζήσει την αγνή ζωή, τέλειωσε αυτό που έπρεπε να τελειώσει, παρήγαγε το βάρος (των πέντε συναθροισμάτων), έφτασε στον

τελικό σκοπό, και απελευθερώθηκε εντελώς μέσω της έσχατης γνώσης. (MN *Mahāvaccha-suttaṃ*)

Είναι το Νιμπάνα Συνθηκοκρατημένο από την Οδό του;

Το ερώτημα τίθεται συχνά: Εάν το Νιμπάνα επιτυγχάνεται με την πρακτική της Ευγενούς Οκταμελούς Οδού, αυτό δεν καθιστά το Νιμπάνα κάτι εξαρτώμενο από αιτίες και συνθήκες, κάτι που παράγεται από την Οδό; Δεν είναι το Νιμπάνα έτσι αποτελεσματικό της αιτίας, που είναι η Οδός;

Εδώ πρέπει να κάνουμε διάκριση μεταξύ του ίδιου του Νιμπάνα και της επίτευξης του Νιμπάνα. Με την πρακτική της Οδού κάποιος δεν κάνει το Νιμπάνα να υπάρχει, αλλά ανακαλύπτει κάτι που ήδη υπάρχει, με την έννοια της παύσης των παθών. Γι' αυτό λέει ο Βούδας:

«Αληθώς, υπάρχει ένα αγέννητο, αποίητο, αδημιούργητο και μη συνθηκοκρατημένο. Αν δεν υπήρχε αυτό το αγέννητο, αποίητο, αδημιούργητο και μη συνθηκοκρατημένο, δεν θα υπήρχε η διαφυγή από τον κόσμο του γεννημένου, του ποιημένου, του δημιουργημένου και του συνθηκοκρατημένου. Επειδή όμως υπάρχει ένα αγέννητο, αποίητο, αδημιούργητο, και μη συνθηκοκρατημένο, τότε υπάρχει και η διαφυγή από τον κόσμο του γεννημένου, του ποιημένου, του δημιουργημένου και του συνθηκοκρατημένου». ... «Ακριβώς αυτό είναι το τέλος της ταλαιπωρίας και του πόνου».³²

Το Νιμπάνα και ο Μη Εαυτός (*anattā*)

Πολύ συχνά κάποιος δεν μπορεί πάρα να υπογραμμίζει εμφατικά το γεγονός ότι όχι μόνο για την πραγματοποίηση του Νιμπάνα ως στόχο αλλά και για την θεωρητική κατανόησή του είναι απαραίτητη προϋπόθεση να καταλάβει πλήρως την αντι-

---

³² Ud 8: 3, *Tatiya-nibbāna-paṭisaṃyutta-suttaṃ*.

κειμενική πραγματικότητα του μη-εαυτού, της μη-ψυχής, ή της μη εγωικότητας (*anattā*) όλων των μορφών της ύπαρξης.

Χωρίς μια τέτοια κατανόηση, κάποιος αναγκαστικά θα παρανοήσει το Νιμπάνα—σύμφωνα με τις υλιστικές ή μεταφυσικές κλίσεις του—είτε ως εκμηδένιση και αφανισμό ενός εγώ/εαυτού, είτε ως μια αιώνια κατάσταση ύπαρξης στην οποία ένα εγώ ή ένας εαυτός εισέρχεται σ' αυτό ή συγχωνεύεται με αυτό.

Το Νιμπάνα είναι η κατάπαυση του πόνου και της ταλαιπωρίας, και ο Βούδας ήταν σαφέστατος όταν είπε:

«Κάποιος με ορθή νόηση δεν προσκολλάται στην ιδέα «ο ε-αυτός μου (*attā me*)». Δεν έχει καμία απολύτως αμφιβολία ότι αυτό που εγείρεται είναι μόνο ο πόνος και η ταλαιπωρία που εγείρεται και αυτό που παύει είναι μόνο ο πόνος και η ταλαιπωρία που παύει».³³

Κάτι ανάλογο έχει ειπωθεί και από τους μαθητές του, όπως:

«Δεν υπάρχει εδώ ένα όν. Αυτό είναι απλά ένας σωρός [υλικών και νοητικών] διαδικασιών. Όπως ακριβώς με την συναρμολόγηση εξαρτημάτων, υπάρχει η λέξη «όχημα», έτσι όταν τα υλικά και νοητικά συναθροίσματα συναρμολογηθούν, υπάρχει η συμβατική λέξη «όν». Στην πραγματικότητα, είναι μόνο ο πόνος που εγείρεται, και μόνο ο πόνος που παραμένει και παρακαμάζει. Τίποτα άλλο εκτός από τον πόνο δεν εγείρεται, τίποτα άλλο εκτός από τον πόνο δεν παύει».³⁴

Ως εκ τούτου λέγεται:

«Απλά ο πόνος και η ταλαιπωρία υπάρχει, όχι ένας πάσχων. Η πράξη υπάρχει, όχι ένας πράττων.

---

³³ SN *Kaccānagotta-suttam*.

³⁴ SN *Vajirā-suttam*.

Το Νιμπάνα ως εξάλειψη [του πόνου] υπάρχει, αλλά όχι ένας που εξαλείφεται. Η Οδός υπάρχει, αλλά όχι ένας οδοιπόρος».³⁵

Παρανοήσεις και Φαντασίες για το Νιμπάνα

Επειδή το Νιμπάνα περιγράφεται ως η υπέρτατη μακαριότητα και ευδαιμονία, συνηθισμένοι άνθρωποι που δεν βίωσαν αυτήν την κατάσταση, προσπάθησαν από παλιά να την φανταστούν και να την ταυτίσουν με εγκόσμιες εμπειρίες.

Όπως ο ίδιος Βούδας αναφέρει σε μια Ομιλία του,³⁶ μερικοί ταύτιζαν το Νιμπάνα με την πλήρη απόλαυση των ηδονικών ευχαριστησεων (*kāma*) που βίωνε ο εαυτός τους (*attā*). Έτσι, θεωρούσαν ότι, «Όταν αυτός ο εαυτός (*attā*), εφοδιασμένος και προικισμένος με τις πέντε ηδονικές ευχαριστήσεις, επιδίδεται σ' αυτές, τότε ο εαυτός επιτυγχάνει το ανώτατο Νιμπάνα εδώ και τώρα».

Άλλοι ωστόσο ταύτιζαν το Νιμπάνα με την πνευματική ευδαιμονία που επιτυγχάνεται στην 1η κοσμική έκσταση (*jhāna*). Άλλοι στην 2η, ενώ άλλοι στην 3η ή στην 4η κοσμική έκσταση, θεωρώντας ότι «τότε μόνο ο εαυτός επιτυγχάνει το ανώτατο Νιμπάνα εδώ και τώρα».

Απολαμβάνοντας αυτήν την κατάσταση, ή επιθυμώντας και λαχταρώντας για αυτήν, φαντάζονταν το Νιμπάνα με επιθυμία και λαχτάρα. Υπερηφανευόμενοι ότι «Εγώ πέτυχα το Νιμπάνα», φαντάζονταν το Νιμπάνα με υπερηφάνεια. Θεωρώντας αυτό το φανταστικό Νιμπάνα να είναι μόνιμο, ο εαυτός τους, κλπ., το φαντάζονταν με λανθασμένη νόηση.

Είναι σχετικά με τέτοιες παρανοήσεις που ο Βούδας είπε ότι:

---

³⁵ Visuddhimagga, Κεφ. XVI.

³⁶ DN i. 36, *Brahmajāla-suttaṃ*.

«Ένας αδίδακτος, συνηθισμένος άνθρωπος, αντιλαμβάνεται το Νιμπάνα ως Νιμπάνα. Έχοντας αντιληφθεί το Νιμπάνα ως Νιμπάνα, φαντάζεται (*maññati*) σχετικά με το Νιμπάνα· φαντάζεται [τον εαυτό του] εις το Νιμπάνα· ή φαντάζεται [τον εαυτό του] χωριστά από το Νιμπάνα· φαντάζεται ότι το Νιμπάνα είναι «δικό μου»· απολαμβάνει το Νιμπάνα. Ποιά είναι η αιτία; Λέω ότι δεν έχει πλήρως κατανοήσει το Νιμπάνα».³⁷

Εδώ το αντικείμενο της αντίληψης, της φαντασίας και της απόλαυσης είναι η «το Νιμπάνα», δηλαδή η αίσθηση μιας ηδονικής ή πνευματικής ευδαιμονίας, στο εγκόσμιο επίπεδο εμπειρίας.

Ο κοινός άνθρωπος το φαντάζεται με τα τρία είδη φαντασίας: Φαντασία λόγω επιθυμίας, πόθου ή λαχτάρας (*tañhā-maññanā*)· φαντασία λόγω υπερηφάνειας (*māna-maññanā*)· και φαντασία λόγω λανθασμένης νόησης (*ditṭhi-maññanā*).

Αφ' ετέρου, ένας εκπαιδευόμενος άριστος μαθητής που εξάλειψε την άγνοια λέγεται ότι δεν αντιλαμβάνεται (*sanjānāti*) απλώς, αλλά γνωρίζει άμεσα (*abhijānāti*) το Νιμπάνα και την φαντασία που προξενείται εξ αιτίας του.

«Εδώ, ένας άριστος μαθητής, γνωρίζει άμεσα το Νιμπάνα. Έχοντας άμεσα γνωρίσει το Νιμπάνα ως Νιμπάνα, δεν φαντάζεται σχετικά με το Νιμπάνα· δεν φαντάζεται [τον εαυτό του] εις το Νιμπάνα· δεν φαντάζεται [τον εαυτό του] χωριστά από το Νιμπάνα· δεν φαντάζεται ότι το Νιμπάνα είναι «δικό μου»· δεν απολαμβάνει το Νιμπάνα. Ποιά είναι η αιτία; Λέω ότι έχει πλήρως κατανοήσει το Νιμπάνα».³⁸

---

³⁷ MN *Mūlapariyāya-suttaṃ*.

³⁸ Στο ίδιο.

Το Διπλό Νιμπάνα

Το Νιμπάνα είναι μια ενιαία αδιαφοροποίητη υπέρτατη πραγματικότητα. Είναι αποκλειστικά υπερκόσμιο και έχει μία εγγενή φύση (*sabhāna*), που είναι το μη συνθηκοκρατημένο και αθάνατο στοιχείο το οποίο τελείως υπερβαίνει τον συνθηκοκρατημένο κόσμο.

Παρ' όλα αυτά, με αναφορά σε μια βάση για διάκριση, το Νιμπάνα είναι διπλό. Η βάση για τη διάκριση είναι η παρουσία ή η απουσία των πέντε συναθροισμάτων της ύπαρξης. Έτσι το στοιχείο του Νιμπάνα όπως βιώνεται από τους «Άξιους» (*Arahant*) ή Βούδες ονομάζεται «με το υπόλειμμα παραμένον» (*saupādisesa*) επειδή, αν και οι νοητικές μολύνσεις του πάθους, του μίσους, της αυταπάτης, κ.λπ. έχουν όλες εξαιρεθεί, το «υπόλειμμα» των συναθροισμάτων που αποκτήθηκαν από την προηγούμενη προσκόλληση στις παρελθούσες ζωές παραμένει κατά την διάρκεια της παρούσας ζωής τους.

Το στοιχείο όμως του Νιμπάνα που επιτυγχάνεται με τον θάνατο ενός Άξιου ή ενός Βούδα ονομάζεται «χωρίς το υπόλειμμα παραμένον» (*anupādisesa*), επειδή τα πέντε συναθροίσματα απορρίπτονται και δεν ξαναποκτώνται.

Τα δύο στοιχεία του Νιμπάνα ονομάζονται επίσης στα επεξηγηματικά σχόλια ως «η κατάσβεση των νοητικών μολύνσεων» (*kilesa-parinibbāna*) για το πρώτο, και ως «η κατάσβεση των συναθροισμάτων» (*khandha-parinibbāna*) για το δεύτερο.

Το Νιμπάνα μετά τον Θάνατο ενός Βούδα ή Άξιου

Η ερώτηση μπορεί να τεθεί για το τι συμβαίνει μετά τον θάνατο σε έναν Βούδα ή έναν Άξιο των οποίων ο νους είναι απελευθερωμένος (*vimuttacitto*) από τις νοητικές μολύνσεις» (*kilesa*) αλλά και από τα συναθροίσματα (*khandha*), έχοντας πετύχει το τελικό Νιμπάνα (*parinibbāna*). Επανεμφανίζεται (*uparajjati*) αυτός

μετά τον θάνατο; Δεν επανεμφανίζεται; Επανεμφανίζεται και δεν επανεμφανίζεται; Ούτε επανεμφανίζεται ούτε δεν επανεμφανίζεται;

Σε αυτές τις ερωτήσεις ο Βούδας απάντησε ότι ο όρος «επανεμφανίζεται» ή «δεν επανεμφανίζεται», κλπ. δεν ισχύει (*na upeti*). Αυτό που ισχύει είναι η «τελική κατάσβεση» (*parinibbāna*) που μπορεί να συγκριθεί με μια σβησμένη φωτιά. Συνεπώς, όταν ένας Ινδός ασκητής ονόματι Vaccha τον ρώτησε τέτοιες ερωτήσεις, ο Βούδας του απάντησε με την παρομοίωση της σβησμένης φωτιάς έτσι:

«Τι νομίζεις, Vaccha; Ας υποθέσουμε ότι μια φωτιά έκαίγε μπροστά σου. Θα γνωρίζες ότι: 'Αυτή η φωτιά καίει μπροστά μου';»

«Θα το γνωρίζα, κύριε Γκόταμα».

«Αν κάποιος σε ρωτούσε, Vaccha: 'Εξαρτώμενη από τι καίει αυτή η φωτιά μπροστά σου';»—τι θα του απαντούσες;»

«Θα του απαντούσα ότι: 'Αυτή η φωτιά καίει εξαρτώμενη από καύσιμα, όπως ξερόχορτα και ξύλα'».

«Αν αυτή η φωτιά μπροστά σου έσβηνε (*nibbāyeyya*), θα γνωρίζες ότι: 'Αυτή η φωτιά μπροστά μου έχει σβήσει (*nibbuto*)';»

«Θα το γνωρίζα, κύριε Γκόταμα».

«Αν κάποιος σε ρωτούσε, Vaccha: 'Όταν η φωτιά μπροστά σου έσβησε, σε ποιά κατεύθυνση πήγε: στην ανατολή, στη δύση, στο βορρά ή στο νότο';»—τι θα του απαντούσες;»

«Αυτό δεν ισχύει, κύριε Γκόταμα. Η φωτιά έκαίγε εξαρτώμενη από καύσιμα, όπως ξερόχορτα και ξύλα. Όταν αυτά εξαντληθούν, εάν δεν πάρει πια άλλο καύσιμο, και είναι χωρίς καύσιμο, θεωρείται ότι έχει σβήσει, ότι είναι σβησμένη (*nibbuto*)».

«Έτσι ακριβώς, Vaccha, οποιαδήποτε υλική μορφή, με την οποία κάποιος θα περιέγραφε τον Βούδα [μετά τον θάνατο], αν μπορούσε να τον περιγράψει, αυτή έχει εγκαταλειφθεί από αυτόν, έχει κοπεί στη ρίζα, έχει εξαφανιστεί, έτσι ώστε δεν υπόκειται πλέον σε μελλοντική έγερση.

Ο Βούδας απελευθερώθηκε από την κατάραξη της υλικής μορφής, είναι βαθύς, άπειρος, δύσκολα να κατανοηθεί, όπως ο ωκεανός. «Επανεμφανίζεται» δεν ισχύει. «Δεν επανεμφανίζεται», δεν ισχύει. «Επανεμφανίζεται και δεν επανεμφανίζεται» δεν ισχύει. «Ούτε επανεμφανίζεται ούτε δεν επανεμφανίζεται» δεν ισχύει.

Επίσης, οποιοδήποτε αίσθημα, ... οποιαδήποτε αντίληψη, ... οποιοσδήποτε νοητικές λειτουργίες, ... οποιαδήποτε συνείδηση, με την οποία κάποιος θα περιέγραφε τον Βούδα [μετά τον θάνατο], αν μπορούσε να τον περιγράψει, αυτή έχει εγκαταλειφθεί από αυτόν, έχει κοπεί στη ρίζα, έχει εξαφανιστεί, έτσι ώστε δεν υπόκειται πλέον σε μελλοντική έγερση.

Ο Βούδας απελευθερώθηκε από την κατάραξη του αισθήματος, ... της αντίληψης, ... των νοητικών λειτουργιών, ... της συνείδησης, είναι βαθύς, άπειρος, δύσκολα να κατανοηθεί, όπως ο ωκεανός. 'Επανεμφανίζεται' δεν ισχύει. 'Δεν επανεμφανίζεται', δεν ισχύει. 'Επανεμφανίζεται και δεν επανεμφανίζεται' δεν ισχύει. 'Ούτε επανεμφανίζεται ούτε δεν επανεμφανίζεται' δεν ισχύει». ³⁹

Η άποψη ότι ένας Βούδας εμφανίζεται ή υπάρχει μετά το θάνατο είναι μια μορφή του αιωνισμού ή της αιωνιοκρατίας (*sassataditthi*) που θεωρεί τον Βούδα, ή ένα πνευματικά τέλει άτομο, δηλ. έναν Άραχαντ, ως κάποιον που κατέχει έναν εαυτό που επιτυγχάνει αιώνια απελευθέρωση μετά το θάνατο του σώματος. Η άποψη ότι ένας Βούδας δεν εμφανίζεται μετά το

---

³⁹ MN Aggivacchasuttam.

θάνατο ταυτίζει επίσης τον Βούδα ως εαυτό, αλλά υποστηρίζει ότι αυτός ο εαυτός εκμηδενίζεται μετά το θάνατο του σώματος, εκπροσωπώντας έτσι την άποψη του εκμηδενισμού (*ucchedaditthi*). Η τρίτη άποψη επιχειρεί μια σύνθεση αυτών των δύο, την οποία ο Βούδας απορρίπτει επειδή και τα δύο μέρη περιλαμβάνουν λανθασμένη άποψη. Η τέταρτη άποψη φαίνεται να είναι μια σκεπτικιστή προσπάθεια να απορριφθούν και οι δύο εναλλακτικές ή να αποφευχθεί η λήψη συγκεκριμένης στάσης, την οποία ο Βούδας ξανά απορρίπτει.

Όπως η σβησμένη φωτιά δεν μπορεί να περιγραφεί ότι έχει πάει προς κάποια κατεύθυνση, έτσι και ο Βούδας που έχει φτάσει στο τελικό Νιμπάνα δεν μπορεί να περιγραφεί με τους όρους των τεσσάρων εναλλακτικών απόψεων. Η παρομοίωση της φωτιάς αφορά αποκλειστικά τη νομιμότητα της εννοιολογικής και γλωσσικής χρήσης και δεν έχει σκοπό να προτείνει, όπως υποστήριξαν ορισμένοι μελετητές, ότι ο Βούδας επιτυγχάνει κάποια μυστική απορρόφηση στο Απόλυτο. Οι λέξεις «βαθύς, άπειρος, δύσκολα να κατανοηθεί» δείχνουν την υπερβατική διάσταση της απελευθέρωσης που επιτυγχάνεται από τον Βούδα, η οποία είναι απρόσιτη στην διαλεκτική σκέψη.

Το Τριπλό Νιμπάνα

Το Νιμπάνα είναι επίσης τριπλό ανάλογα με τις διάφορες πτυχές του:

- Ονομάζεται κενό (*suññatā*) επειδή είναι άδειο από το πάθος, το μίσος και την αυταπάτη και επειδή είναι άδειο από οτιδήποτε συνθηκοκρατημένο φαινόμενο.
- Ονομάζεται χωρίς σημάδια (*animitta*) επειδή είναι απαλλαγμένο από τα σημάδια του πάθους, κλπ., και απαλλαγμένο από τα σημάδια όλων των συνθηκοκρατημένων φαινομένων.

● Ονομάζεται χωρίς πόθο (*appaṇihita*) επειδή είναι απαλλαγμένο από την λαχτάρα του πάθους, κλπ.

Πάνω απ' όλα, το Νιμπάνα ονομάζεται «η κατάπαυση του πόνου και της ταλαιπωρίας» (*dukkha-nirodha*), και για εκείνους που επιδιώκουν ένα τέλος του πόνου και της ταλαιπωρίας μια τέτοια ονομασία αρκεί να τους παρακινήσει στην πρακτική της Ευγενούς Οκταμελούς Οδού.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Sutta Piṭaka

DN = Dīgha Nikāya

MN = Majjhima Nikāya

SN = Saṃyutta Nikāya

AN = Aṅguttara Nikāya

Dh = Dhammapada Pāli

Ud = Udāna Pāli

It = Itivuttaka Pāli

Άλλα Κείμενα

Visuddhimagga (Η Οδός της Εξάγνισης)

Pāli-English Dictionary, by Pāli Text Society

Buddhist Dictionary, Manual of Buddhist Terms & Doctrines, by Nyanatiloka

Nibbāna, by Bhikkhu Bodhi,

A Comprehensive Manual of Abhidhamma, by Bhikkhu Bodhi

Introduction to Majjhima Nikāya -Nibbāna-, by Bhikkhu Bodhi